

PIRKANMAAN
AMMATTIKORKEAKOULU

”Yksilöllisesti, mutta luovasti ja joustavasti”

Ehkäisevä lastensuojelu Ylöjärven päiväkodeissa

Virta Saara

Opinnäytetyö
Marraskuu 2009
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogiikan
suuntautumisvaihtoehto
Pirkanmaan ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Pirkanmaan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogiikan suuntautumisvaihtoehto

VIRTA SAARA:
"YKSILÖLLISESTI, MUTTA LUOVASTI JA JOUSTAVASTI":
Ehkäisevä lastensuojelu Ylöjärven päiväkodeissa

Opinnäytetyö 45 s.
marraskuu 2009

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä tietoutta ja avata uusia näkökulmia koskien ehkäisevän lastensuojelutyön tekemistä päivähoidossa. Tutkimus oli kvalitatiivinen eli laadullinen. Tutkimusmateriaali oli kerätty teemahaastattelun avulla. Tutkimus rajoittui Ylöjärven kaupunkiin ja kaupungin päiväkodeihin. Tutkimuskysymyksiä työssä oli kaksi: miten Ylöjärven kaupunki ohjaa ehkäisevää lastensuojelutyötä päiväkodeissa sekä millaisia työtapoja ja osaamista ehkäisevän lastensuojelutyön tekemiseen käytetään.

Työssä esiteltiin Ylöjärven kaupungin toimintatapoja koskien ehkäisevää lastensuojelutyötä päiväkodeissa. Tämän lisäksi työssä oli Ylöjärven kaupungin päiväkotien työntekijöiden näkemyksiä ja kuvauksia siitä, kuinka he toteuttavat ehkäisevää lastensuojelua omassa työssään. Työntekijöiden näkemysten ja osaamisen perusteella työhön valikoitui näkökulmia lapsi- ja perhekeskeisistä työtavoista sekä kunnioittavasta varhaisesta puuttumisesta. Työntekijöiden osaaminen kulminoitui näihin kolmeen näkökulmaan.

Ylöjärven kaupunki kokee tärkeänä ehkäisevän lastensuojelutyön päiväkodeissa ja on ottanut sen huomioon sekä koko kaupunkia koskevissa suunnitelmissa että työntekijöiden perehdytyksessä ja koulutuksessa. Työntekijöiden haastatte- luista nousee keskeisiksi työtavoiksi ja osaamisalueiksi lapsi- ja perhekeskeiset työtavat ja kunnioittava varhainen puuttuminen. Tutkimuksesta nousee keskei- siksi osaamisenalueiksi työntekijöiden ja perheen välinen suhde, luottamus se- kä kunnioitus ja tasavertainen kohtelu kaikkien lasten ja perheiden kanssa työ- kennellessä.

Työtä on hyvä tarkastella omassa kontekstissaan. Tutkimustulosta määrittävät sekä valtakunnallinen, kunnallinen että työntekijätasoinen kehys ja niiden muut- tumattomuus on työn luotettavuuden kannalta olennaista.

Asiasanat: ehkäisevä lastensuojelu, lapsikeskeisyys, perhekeskeisyys, kunnioit- tava varhainen puuttuminen, Ylöjärven kaupunki

ABSTRACT

Pirkanmaa University of Applied Sciences
Degree Programme of Social Services
Social Pedagogy

VIRTA SAARA:

"INDIVIDUALLY, BUT CREATIVELY AND FLEXIBLY":

Preventing child welfare in the day-care centres of Ylöjärvi

Bachelor's thesis 45 pages

November 2009

The purpose of this thesis was to increase knowledge and open new point of views in the practise of preventing child welfare in day-care. The study was qualitative. The study material was gathered by theme interviews. The study was restricted to the town of Ylöjärvi and its day-care centres. There was two main questions in this study: how does the town of Ylöjärvi instruct its day-care centres in the practise of preventing child welfare and what kind of working methods and know-how is used in the practise of preventing child welfare.

The course of action concerning the practise of preventing child welfare in the day-care centres of Ylöjärvi was presented in the study. In addition, there were descriptions of the views and work methods of the employees in Ylöjärvi day-care centres. On the grounds of the views and know-how of the employees, the theories from child- and family-centred methods and from respectful early intervention were selected to the study. The knowledge of the employees was culminated in these three theories.

The town of Ylöjärvi considers the preventing child welfare in its day-care centres very important. The preventing child welfare is included in the ground plan of the whole town and also in the orientation and the training of employees. The central work methods and know-how sections, which come up from the employee's interviews, are child- and family-centred methods and respectful early intervention. The central know-how that rises from the study is the relationship between the employee and the family, trust, respect and equal treatment while working with the child or the family.

The thesis results must be viewed in its own concept. The result of this thesis is defined by nation-, municipal- and employee-wide frame and its stability is essential for the reliability of this thesis.

Keywords: preventing child welfare, child- centred method, family- centred method, respectful early intervention, the town of Ylöjärvi

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	8
2.1 Tiedonhankinta ja tutkimusaineisto	10
2.2 Aineiston analyysi	11
3 EHKÄISEVÄ LASTENSUOJELUTYÖ YLÖJÄRVELLÄ	13
3.1 Kaupungin perusarvot ja toimintamallit	13
3.2 Ehkäisevä lastensuojelutyö päivähoidossa kaupungin tavoitteena	14
3.3 Lasten kokonaisvaltainen hyvinvointi kaupungin tavoitteena	18
3.3.1 Kehu- ja Hali -arviointimenetelmät	18
3.3.2 Avoin varhaiskasvatusmenetelmä	20
4 EHKÄISEVÄ LASTENSUOJELU PÄIVÄKODISSA	21
4.1 Lapsikeskeinen työtapa	24
4.2 Perhekeskeinen työtapa	27
4.3 Kunnioittava varhainen puuttuminen	32
4.3.1 Moniammatillinen yhteistyö	35
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	39

6 TUTKIMUKSEN ARVIOINTI

42

LÄHTEET

44

1 JOHDANTO

Lasten ja perheiden tuen tarpeen lisääntyminen moninaisista syistä on asia, joka on otettu huomioon lapsia ja perheitä koskevissa linjauksissa sekä lakiuudistuksissa. Osa näistä lakiuudistuksista ja valtakunnallisista linjauksista koskee peruspalveluiden, kuten päivähoidon, roolin uudistamista vastaamaan tämän hetkisen yhteiskunnan tarpeita. Ehkäisevä lastensuojelu päivähoidossa on asia, joka on noussut erittäin ajankohtaiseksi uuden Lastensuojelulain (2008) vuoksi. Päivähoidon henkilökuntaa veloitetaan laissa ottamaan entistä enemmän huomioon lapsen perhe ja heidän tilanteensa, tukemaan heitä kasvatustehtävässään ja varmistamaan lapsen hyvinvointi.

Ehkäisevän lastensuojelun perusajatuksena on kokonaisvaltainen ehkäisy. Tässä työssä ehkäisevä lastensuojelu kartoitetaan suhteellisen laajasti lasten ja perheiden kanssa tehtävänä työnä, varhaisena puuttumisena sekä moniammatillisena verkostotyönä. Käsitteenä ehkäisevä lastensuojelu päivähoidossa pitää sisällään kaikkien perheiden tukemisen kasvatustehtävässään. Ehkäisevä lastensuojelu koskee siis kaikkia päivähoidon lapsia ja perheitä, ei vain niitä, joiden arjesta päivähoidon henkilökunnalle nousee huolta.

Työssäni on käytetty Ylöjärven kaupungin mallia siitä, kuinka juuri kyseinen kaupunki ohjaa päiväkotiaan toteuttamaan ehkäisevää lastensuojelua arjessaan. Ylöjärvellä päivähoito kuuluu perusturvakeskuksen alaisuuteen. Olen ottanut huomioon sen, millainen sija ehkäisevälle työlle päivähoidossa annetaan, kun puhutaan koko kaupunkia koskevasta hyvinvointisuunnitelmasta tai perusturvakeskuksen strategiasuunnitelmista. Olen etsinyt tietoa siitä, millaiset lähtökohdat Ylöjärvi antaa päivähoitonsa henkilökunnalle toteuttaa ehkäisevää työtä.

Tuon esille lastensuojelutyön lähtökohdat yhteiskunnallisella, kunnallisella ja työntekijä -tasolla. Yhteiskunnallisella tasolla teoria koskee määrittäviä lakeja ja asiakirjoja, kunnallisella tasolla Ylöjärven päivähoitoa määrittäviä asiakirjoja ja suunnitelmia. Työntekijätasolla kartoitan haastattelusta nousseiden teemojen aiempaa tutkimustaustaa ja näkökulmia.

Koen, että opinnäyteyöni aihe on ajankohtainen. Uusi Lastensuojelulaki astui voimaan tammikuussa 2008. Tämän lisäksi on olemassa paljon muitakin asiakirjoja ja lakeja, jotka velvoittavat ehkäisevän lastensuojelutyön toteuttamiseen päivähoidon piirissä. Mielestäni on hyvä avata uusia näkökulmia siitä, kuinka lakia tietyssä kunnassa noudatetaan ja miten yksittäinen työntekijä kokee vastuunsa. Koen myös, että työstäni on hyötyä Ylöjärven kaupungille, koska työ tuo työntekijän näkemyksiä ja toimintamalleja lähemmäksi niitä päivähoidon piirissä toimivia henkilöitä, jotka eivät työskentele kentällä.

2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä tietoutta sekä päivähoidon henkilökunnan että alan opiskelijoiden keskuudessa siitä, kuinka päivähoitossa voi toteuttaa ehkäisevää lastensuojelutyötä. Samalla esittelen Ylöjärven kaupungin mallin siitä, kuinka he ovat ottaneet ehkäisevän lastensuojelun osaksi kuntastrategioita ja päivähoitoa.

Työni toteutuu Ylöjärven kaupungin päivähoidon piirissä. Haastattelen Ylöjärven päivähoidon itäisen alueen aluejohtajaa Tarja Järvistä sekä hänen valikoimiaan kolmea eri päiväkotien työntekijää. Järvinen valitsi haastatteluuni sellaiset henkilöt, jotka hänen mukaansa ovat taitavia ehkäisevän lastensuojelutyön toteuttajia päivähoitossa. Työ ei tuota yksioikoista mallia ehkäisevän lastensuojelutyön tekemiseen, vaan avaa siihen uusia näkökulmia. Työssä korostetaan työntekijöiden hiljaista tietoa ja hiljaisen tiedon avaamisen arvokkuutta muille.

Tutkimuskysymyksiksi olen määritellyt seuraavat:

- Miten Ylöjärven kaupunki ohjaa ehkäisevää lastensuojelutyötä päiväkodeissa?
- Millaisia työtapoja ja osaamista ehkäisevän lastensuojelutyön tekemiseen käytetään?

Toinen tutkimuskysymys määrittää Ylöjärven päiväkotien kolmen haastateltavan tavan toteuttaa ehkäisevää lastensuojelutyötä omassa päiväkodissaan. Kysymyksen tarkoitus on avata heidän hyväksi havaitsemiaan tapoja juuri Ylöjärven kaupungissa.

Tutkimusluvan hain maaliskuussa 2009. Maaliskuussa minulla oli myös aloituspalaveri Tarja Järvisen kanssa. Aloituspalaverissa sovimme, että Järvinen toimii kaupungin edustajana ja haastattelen häntä koskien ensimmäistä tutkimuskysymystäni. Aloituspalaverissa Järvinen myös valikoi minulle kolme työntekijää

teemahaastatteluuni. Esimiehen tietoisuus alaistensa osaamisesta osoittautui korvaamattomaksi, koska hänen avullaan valikoitui juuri ne työntekijät, joilla on aiheesta hiljaista tietoa.

Työssäni lähdin ajatuksesta, että haastateltavilla työntekijöillä on kyseisestä aiheesta hiljaista tietoa. Hiljaisella tiedolla käsitetään yleisesti tietoa, joka kehittyy työtä tekemällä ja kokemalla. Veli-Matti Toivonen ja Riitta Asikainen (2004) kuvaavat kirjassaan, Yrityksen hiljainen osaaminen, kehittämisen uusi taso, hiljaisen tiedon olevan sisäistä taitoa. He korostavat, että esimerkiksi koulussa opitusta niin sanotusta ulkoisesta tiedostakin tulee sisäistä taitoa tekemällä työtä ja sisäistämällä opit käytännössä. Tätä prosessia koulun penkiltä työelämän taitamiseen he kutsuvat oppimiseksi. Hiljaisen tiedon yksi oleellinen osa on, ettei omaa osaamistaan ole helppoa pukea sanoiksi. Tämä johtuu Toivosen ja Asikaisen mukaan siitä, että hiljaisen tiedon omaavan henkilön ei enää tarvitse tietoisesti miettiä työtään, vaan toimii automaattisesti. (Toivonen & Asikainen. 2004, 16 – 17).

Auli Toom ja Jussi Onnismaa (Toom, Onnismaa & Kajanto (toim.) 2008, 35) kirjoittavat Molanderin (Colarnyi jne. 2004) ja Johannessenin (Werquin jne. 2005) määrittävän hiljaisen tiedon toiminnan varmuudeksi. Toom ja Onnismaa itse kuvailevat hiljaisen tiedon karttuvan joko kokemuksen tai mestari-oppipoika suhteen kautta (2008, 37). He kertovat myös Argyrisin ja Schönin (JaVal 2007) (2008, 39) jakavan hiljaisen tiedon käyttöteoriaan sekä julkiteoriaan. Käyttöteorialla tarkoitetaan hiljaista tietoa, joka ilmenee henkilön toiminnassa. Julkiteoriaa puolestaan käytetään toiminnan kuvailemiseen ja oikeuttamiseen. Vaikka hiljaisen tiedon ohjaavan toiminnan kuvaaminen on Argyrisin ja Schönin mukaan aina vaikeaa, se ei ole mahdotonta. Työssäni haastateltavien kyky kuvata omaa toimintaansa osoittautui ehdottoman tärkeäksi aineiston kokoamisen kannalta.

2.1 Tiedonhankinta ja tutkimusaineistot

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen. Kvalitatiivisen tutkimuksen yksi tunnusmerkeistä on laadullinen metodi. Tutkimuksessani tämä laadullinen metodi on teemahaastattelu. Hirsjärvi ja Hurme (1995, 41) kertovat kirjassaan teemahaastattelun tuloksen erilaisista päätelmistä. Yksi tapa tehdä johtopäätöksiä tuloksista on kuvata haastateltavan toimintaa. Tämä sopii erityisen hyvin opinnäytetyöhöni. Haastatteluteemojen valinta nousee yhdeksi tärkeimmistä asioista teemahaastattelussa. (Teemahaastattelu 1995, 41). Haastattelussa näitä teema-alueita on yhteensä neljä ja ne ovat tarkoin valittuja siten, että ne pitävät sisällään mahdollisimman monta eri työtilannetta, joissa tehdään ehkäisevää lastensuojelutyötä. Nämä teemat ovat näkyvillä ensimmäisessä haastattelussani käyttämässäni lomakkeessa (liite 1). Haastattelutilanteessa haastattelu kulki lomaketta mukaillen, mutta vapaata keskustelua muistuttaen. (Hirsjärvi & Hurme. 1995, 41).

Haastateltavani saivat noin kuukausi ennen haastattelua minulta kirjeen, jossa kerroin työni tavoitteista ja heidän tehtävästään opinnäytetyössäni. Tässä samassa kirjeessä oli myös muutama kysymys, joiden tehtävä oli käynnistää prosessi heidän mielissään koskien heidän omaa tapaansa toteuttaa ehkäisevää lastensuojelua päivähoidossa. Näitä kolmea valikoitua päiväkotien työntekijää haastattelin ensimmäisen kerran huhtikuussa 2009. Käyttämäni lomake muodosti polun lapsen saapumisesta ensikertaa päiväkotiin huolen mahdolliseen heräämiseen saakka. Polulla mainittiin erikseen sekä lapsen että perheen rooli tehtäessä ehkäisevää lastensuojelutyötä. Lomakkeen seuraaminen helpotti haastattelua huomattavasti, koska ajoittain rönsyilevän puheen sai rajattua polulle palaamalla.

Työntekijöistä kaksi oli koulutustaustaltaan sosionomeja (AMK) ja yksi lastentarhanopettaja. Ikää heillä oli 30–45 vuotta ja heistä kaksi oli naisia, yksi miespuolinen. Työssä olen viitannut heidän lainauksiinsa *H1*, *H2* ja *H3*. Tehtävänä oli ottaa selvää siitä, kuinka juuri nämä kolme työntekijää kokevat toteuttavansa ehkäisevää lastensuojelua omassa työssään. Työkokemusta haastateltavilla oli kahdeksasta kahteenkymmeneen vuoteen.

Siihen, miten Ylöjärven kaupunki ohjaa ehkäisevään lastensuojelutyöhön päivähoitossa, sain paljon tietoa Tarja Järviseltä. Hän kävi aloituspalaverissa kanssani läpi kaikki aiheeseen liittyvät tuotokset, kuten kaupungin perusturvosaston strategiaohjelman sekä Kun huoli herää – käsikirjan, jonka yksi kaupungin työryhmistä on koonnut koskien lastensuojelun ja päivähoiton yhteistyötä. Kokosin Järvisen haastatteluun kysymykset aloituspalaverin jälkeen tutustutuani hänen antamaansa aineistoon. Kysymykset olivat etupäässä tarkennuksia ja täydennyksiä aineiston jo antamasta tiedosta. Järvisen haastattelu on yksi opinnäytetyöni lähde.

2.2 Aineiston analyysi

Opinnäytetyössäni käytän sisällönanalyysiä, joka on perusanalyysimenetelmä kvalitatiivisissa tutkimuksissa. Tuomi ja Sarajärvi (2002, 93) kehottavat päättämään, mikä aineistossa itseä kiinnostaa, luokitella aineisto näihin kohteisiin ja jättää muu ulkopuolelle. Toinen tutkimuskysymykseni määrittää sen, että haluan saada tietoa tavoista toteuttaa ehkäisevää lastensuojelutyötä. Kirjoitin yhteenvedon näistä asioista litteroimani aineiston pohjalta ja aineistosta nousi kolme teemaa, jotka tukevat aineistoa: lapsikeskeisyys, perhekeskeisyys ja kunnioittava varhainen puuttuminen. Erityisen vaikeaa oli jättää asioita tutkimuksen ulkopuolelle, koska kaikki asiat tuntuivat tärkeiltä, mutta Tuomi ja Sarajärvi linjaavat, että on ehdotonta vastata tutkimuskysymykseen. (Tuomi & Sarajärvi. 2002, 93 – 94.)

Kirjoittaessani yhteenvedon, huomasin, että vastauksissa oli paljon yhteneväisyyksiä haastateltavien sukupuolesta, iästä, koulutus- tai työtaustasta huolimatta. Jokaisella oli kuitenkin omailemainen ote työhönsä. Jonkun työote oli esimerkiksi eniten lapsikeskeinen, jonkun perhekeskeinen ja jollakin oli eniten tietoa huolen heräämisestä ja varhaisesta puuttumisesta. Kuitenkin kaikkien näiden teorioiden luomia puitteita nousi jokaisen vastauksista ja siksi kaikki vastaukset oli luokiteltavissa.

Sisällönanalyysimenetelmä, jota käytän, on teoriasidonnaisen sisällönanalyysi. Teoriasidonnaisessa sisällönanalyysissä teoria on jo olemassa ja se ohjaa ja auttaa analyysia. Lapsikeskeisyydestä, perhekeskeisyydestä ja varhaisesta puuttumisesta on olemassa paljon teoriaa, mutta tarkoitukseni ei ole testata tätä aiempaa tietoa, vaan pikemminkin tukea sitä ja avata uusia näkökulmia, kuten teoriasidonnaisessa sisällönanalyysissä on tapana. Opinnäytetyöni tutkimustuloksia esittelen luvussa 4 Ehkäisevä lastensuojelu päiväkodissa. (Tuomi & Sarajärvi. 2002, 98 – 99.)

3 EHKÄISEVÄ LASTENSUOJELUTYÖ YLÖJÄRVELLÄ

3.1 Kaupungin perusarvot ja toimintamallit

Ylöjärven kaupungin perusturvaosaston strategiaohjelmasta näkyvät kaikki perusturvaan koskevat suunnitelmat ja tavoitteet vuosille 2009–2016. Perusturvaosaston arvot ovat lähellä ihmistä: ihmisarvon kunnioittaminen, vastuullisuus sekä oikeudenmukaisuus. Vastuullisuuteen kuuluu vastuun ottaminen sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakkaiden auttamisesta, sekä asiakkaan velvoittamisesta auttamaan itseään ja läheisiään kohti terveellisiä elämäntapoja. (Ylöjärven kaupungin perusturvaosaston strategiaohjelma. 2008, 2.)

Myös Ylöjärven kaupungin Hyvinvointiohjelman hyvinvointisuunnitelma 2009 kertoo siitä, kuinka kaupunki arvostaa esimerkiksi työntekijöidensä terveellisten elämäntapojen mallittamista koko kaupungille. Vuoden 2009 Hyvinvointisuunnitelman yksi tavoitteista vuodelle 2015 on lasten hyvinvoinnin lisääminen. Hyvinvointisuunnitelmasta löytyy myös tavoitteet päivähoidolle vuodelle 2009. Tavoitteisiin kuuluu kouluttaa henkilökuntaa päihdeongelmaisten perheiden lasten tukemiseen, tavata lapsen perhettä tarvittaessa neljä kertaa vuodessa lapsen asioissa, sekä kehittää ja käynnistää uusia yhteistyön muotoja neuvolan, perheyöntekijöiden ja perhekeskuksen kanssa. Myös lapsen itsetuntoa tukevia ohjelmia jatketaan ja laajennetaan. (Hyvinvointisuunnitelma. 2009, 11.)

Ylöjärvellä pyritään ensisijaisesti lähipalvelun periaatteeseen. Päivähoidossa tämä tarkoittaa sitä, että mahdollisuuksien rajoissa löydettäisiin lapselle päivähoitopaikka läheltä kotia. Käsite lähipalveluiden periaate liittyy oleellisesti inklusioon. Pihlaja ja Viitala kertovat kirjassaan (2004, 133) Mobergin (2001) kuvailevan inklusiivisen opetuksen lähtökohdaksi lähipalveluiden periaatteen, eli sen, että lapsi pääsee pienestä saakka omaan lähipäiväkotiinsa tai – kouluunsa. Inklusiolle ei ole Pihlajan ja Viitalan mukaan vakiintunutta suomenkielistä vastinetta, mutta Väyrynen (2001) näkee sen osana laajempaa kokonaisuutta, jolloin inklusion avulla yritetään vähentää syrjäytymistä ja syrjintää. Ylöjärven kaupungin perusturvakeskuksen perusajatuksena on nimenomaan syrjäytymi-

sen estäminen ja ehkäisy, mikä näkyy kaikenikäisten kanssa tehtävän työn tavoitteissa. Inklusio palvelee kaikkia lapsia ja perheitä. Vaikka lapsella tai perheellä olisi erityisen tuen tarve, lapsen ei tarvitse olla tietynlainen päästäkseen tiettyyn päiväkotiin. Lapsi otetaan vastaan lapsena, perhe perheenä, ei huolena tai vamma. Päiväkodin on muutettava toimintamalliaan palvelukseksi kaikkia lapsia ja heidän perheitään.

Ylöjärven kaupunki käyttää niin sanottua nelikenttästrategiaa koko kaupungin strategiaohjelmissa, näin myös perusturvaosaston strategiaohjelmassa (2008, 4). Nelikenttästrategia on jaettu neljään eri näkökulmaan: asiakkaat ja vaikuttavuus, prosessit ja rakenteet, osaaminen ja uudistuminen sekä resurssit. Palveluiden tuottamisen kannalta on tärkeää katsoa asioita kaikista kulmista. Ehkäisevä lastensuojelu kuuluu yhtenä osana osaamisen ja uudistumisen kenttään. Ehkäisevä ja kuntouttava työote on toinen osaamisen ja uudistumisen kentän alaotsikoista. Ehkäisevään ja kuntouttavaan työotteeseen kuuluu muun muassa ehkäisevän työn priorisointi sekä syrjäytymisen ehkäiseminen ja turvallisuuden lisääminen. Yksi näistä ehkäisevän työn kohteista perusturvan kentällä on päivähoito. (Ylöjärven kaupungin perusturvaosaston strategiaohjelma. 2008, 5.)

3.2 Ehkäisevä lastensuojelutyö päivähoitossa kaupungin tavoitteena

Ylöjärven kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman, Vahvat Versot Vekaralla – varhaiskasvatus ylöjärveläisittäin, mukaan varhaiskasvatus on ”pienen lapsen elämänpiirissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lapsen tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Tässä tehtävässä onnistumiseen tarvitaan vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten ja muiden asiantuntijoiden kiinteää yhteistyötä, kasvatuskumppanuutta. Kaiken toiminnan tavoitteena on hyvinvoiva lapsi.”. (V.V.V. – varhaiskasvatus ylöjärveläisittäin. 2005, 4.)

Ehkäisevän lastensuojelun tärkeänä pitäminen näkyy Ylöjärven varhaiskasvatussuunnitelmasta. Arvopohjissa ja päämäärissä painotetaan turvallista kasvua, kehitystä sekä oppimista ja tarpeenmukaisen tuen saamista. Varhaiskasvatuk-

sen päämäärissä kerrotaan muun muassa, että kasvatuksen perusta lähtee omasta kodista ja omasta perheestä. Kasvatuskumppanuutta on painotettu omassa luvussaan, jossa avataan kasvatuskumppanuuden käsitettä, ja veloitetaan sekä vanhempia että työntekijöitä tekemään kasvatuksellista yhteistyötä lapsen hyvinvoinnin puolesta. Jokaiselle lapselle tehdään Ylöjärvellä henkilökohtainen kasvatussuunnitelma vanhempien yksilöspesifin ja työntekijöiden ikäspesifin tietouden perusteella. Kasvatussuunnitelma liitetään osaksi lapsen kasvun kansiota, jonka olisi määrä siirtyä mahdollisesti hoitopaikasta toiseen, sekä eteenpäin esi- ja alkuopetukseen. (V.V.V. – varhaiskasvatus ylöjärveläisittäin. 2005, 4-7.)

Eriytinen tuki varhaiskasvatuksessa on esitelty varhaiskasvatussuunnitelmassa, ja siitä on tehty myös kaksi omaa käsikirjaa: Kun huoli herää, päivähoito ja lastensuojelu perheen tukena sekä Kuntoutuskompassi, varhaiskuntoutuspalvelut Ylöjärvellä. Ylöjärven varhaiskasvatussuunnitelmassa kerrotaan verkostotyöstä, eli siitä, että lapsen ja perheen tukena ovat, päivähoidon lisäksi, terveydenhuolto, koulutoimi, sosiaalitoimi sekä erityistyöntekijät. Ylöjärven päivähoidon itäisen alueen aluejohtaja Tarja Järvinen kertoo, että Ylöjärvellä on alueita, joissa ehkäisevä lastensuojelu on tietyn vuoden painopiste. Ylöjärvellä ehkäisevä lastensuojelu on, Järvisen mukaan, tarkoitus olla jalkautuneena päiväkodin arkeen ja toteutettuna kaikkien perheiden kanssa, ei vain niiden, jotka tarvitsevat enemmän tukea. (V.V.V. – varhaiskasvatus ylöjärveläisittäin. 2005, 12; Haastattelu Tarja Järvinen 27.3.2009.)

Kuntoutuskompassin ovat laatineet vuonna 2004 Ylöjärven kaupungin erityis- päivähoidon ryhmä. Ryhmä on moniammatillinen, siihen kuuluu psykologi, päiväkodin johtaja, päivähoidon tarkastaja, päivähoidon ohjaaja, kiertävä erityislastentarhanopettaja, puheterapeutti sekä terveydenhoitaja. Kuntoutuskompassissa kerrotaan syitä lapsen mahdolliseen kuntoutuksen tarpeeseen sekä muistutetaan siitä, että varhaiskasvatus tarkoittaa lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämistä. Käsikirjassa on myös esitelty erilaisia pulmia lapsen kehityksessä, joista saattaa herätä huoli lapsesta tai hänen perheestään. Esimerkiksi perhekeskus sekä sosiaalitoimi auttavat perheitä, ja toimivat päivähoidon rinnal-

la huolen herätessä perheiden tukemisessa. (Kuntoutuskompassi. 2004, 2 - 3, 7, 10 - 11.)

Kun huoli herää, päivähoito ja lastensuojelu perheen tukena – käsikirja on myös moniammatillisen työryhmän tulosta. Käsikirja on tehty vuonna 2006, mutta sitä on päivitetty vuonna 2008 uuden lastensuojelulain astuttua voimaan. Käsikirjaan on koottu ohjeita päivähoiton työntekijälle tilanteessa, kun huoli herää. Perusohjeena käsikirja antaa myönteisen asenteen, välittämisen ilmapiirin sekä puheeksi ottamisen valmiudet. Käsikirjassa painotetaan myös dokumentointia, jota varten käsikirjassa on myös lomake, joka on otettu Liisa Heinämäen (2006) kirjasta Varhaista tukea lapselle – työvälineenä kehittämisvalikko. Tarja Järvinen kertoo henkilöstön saavan runsaasti koulutusta myös ehkäisevään lastensuojelutyöhön päivähoitossa. Henkilöstöä on koulutettu käyttämään Kun huoli herää – käsikirjaa. Liisa Heinämäki on ollut myös Ylöjärvellä kouluttamassa päivähoiton henkilöstöä käyttämään luomaansa kehittämisvalikkoa. (Kun huoli herää. 2006, 1,13;Haastattelu Tarja Järvinen 27.3.2009.)

Ylöjärven päivähoitossa on tehty selkeä työjärjestys päivähoiton ja lastensuojelun välillä, kun lapsesta herää huoli. Ensimmäisenä huolesta keskustellaan päiväkodissa oman ryhmän työtiimissä. Tämän jälkeen asiasta keskustellaan vanhempien kanssa, ja sovitaan tarvittavista toimenpiteistä. Tarvittaessa tieto siirtyy lastensuojelun sosiaalityöntekijälle, jonka jälkeen sosiaalitoimi hoitaa oman työnsä. Ohjeet käsikirjassa löytyvät myös akuutille ongelmalle, jolloin otetaan välittömästi yhteyttä lastensuojeluun. (Kun huoli herää. 2006, 4.)

Kun huoli herää – käsikirjassa on myös selkeät toimintamallit päivähoiton työntekijälle siitä saakka, kun huoli herää. Toimintamalleissa dokumentointia, joka on muutoin yleisesti päivähoitossa melko harvinaista, painotetaan. Toimintamallissa kehoitetaan myös konsultaatioyhteydenottoon tarvittaessa. Konsultaatioyhteydenotto tarkoittaa tilanteesta keskustelemista ulkopuolisen ammattilaisen kanssa, jolloin puhutaan huolestuttavasta tilanteesta ilman asiakkaiden henkilöllisyyden esilletuomista. Huoltajille on ilmoitettava ennen seuraavia toimenpiteitä. Tämä on päivähoiton henkilökunnan ja vanhempien välisen luottamuksen kannalta oleellista ja välttämätöntä. Vanhempien kanssa keskustelles-

sa sovitaan tietyistä jatkotoimenpiteistä. Tämän jälkeen käsikirja neuvoo tarkkailemaan tilannetta mahdollisten jatkotoimenpiteiden varalta. Mahdollinen jatkotoimenpide on esimerkiksi moniammatillisen tiimin palaveri asiasta vanhempien kanssa, jolloin on mahdollista miettiä yhdessä parhaiten sopivia tukimuotoja perheelle. Jos lapsen tilanne vaikuttaa siltä, että lastensuojelun tarve on olemassa, käsikirjassa neuvotaan tekemään lastensuojeluilmoitus. Lomake on myös siinä liitteenä. Jos tilanne vaatii lastensuojeluilmoituksen, vanhemmille ilmoitetaan välittömästi tämän tekemisen jälkeen sekä ilmoituksesta että sen sisällöstä. Tämän jälkeen verkostotyö päivähoidon ja lastensuojelun välillä lähtee Ylöjärvellä käyntiin. (Kun huoli herää. 2006, 5, 10.)

Kun huoli herää – käsikirjassa on myös esimerkkejä työntekijöille tilanteista, joissa huolen olisi syytä herätä, kuten, jos lapsen käytös muuttuu radikaalisti, tai jos lapsi on likainen, nälkäinen, väsynyt tai epäasianmukaisesti vaetetettu. Kun lapsi saapuu Ylöjärven kaupungin päivähoitoon, vanhemmat täyttävät sopimuksen hoidon järjestämisestä. Sopimuksessa vanhemmat suostuvat siihen, että jos lasta ei haeta päivähoidosta, tai lapsi noudetaan päihteiden vaikutuksen alaisena, tai jos lapsi on poissa ilmoittamatta yli kolme päivää, sosiaalityöntekijään otetaan yhteys. Sopimuksessa sovitaan myös siitä, että päivähoito saa tehdä yhteistyötä muiden tahojen kanssa lapsen edun mukaisesti, ja vaihtaa tietoja. Näin vanhemmat sitoutuvat jo päivähoidon aloituksessa siihen, että varhaiskasvattajat sitoutuvat edistämään heidän lapsen hyvinvointia sekä tekemään ehkäisevää lastensuojelua. (Kun huoli herää. 2006, 6, 11.)

Kun huoli herää – käsikirja antaa kattavasti tietoa työntekijälle, ja siitä löytyy tarvittavat tiedot tilanteissa, joissa huoli lapsesta tai hänen perheensä jaksamisesta heräävät. Käsikirjassa on myös päivähoitoa koskevia otteita uudesta lastensuojelulaista (2008), sekä kuvattuna koko lastensuojelun prosessi jälkihuoltoon saakka. Nämä molemmat selkeyttävät lastensuojeluprosessin ymmärtämistä, sekä auttavat hahmottamaan, missä kohtaa ennaltaehkäisevä lastensuojelu prosessia on, ja mikä on sen merkitys. (Kun huoli herää. 2006, 7-9.)

3.3 Lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen

Tarja Järvinen painottaa, että Ylöjärven päivähoidossa lasten ja perheiden syrjäytymistä ehkäistään useasta eri näkökulmasta. Jo esitellyt käsikirjat ja koulutukset ovat osa sitä. Kartoittaakseen lapsen kokonaisvaltaista syrjäytymisen ehkäisyä, Ylöjärven päivähoidossa on koulutettu henkilökuntaa myös kehittämään lapsen itsetuntoa ja lapsen hyvinvoinnin voimaannuttamista. Lapsille on kehitetty itsetuntokansio ja lapsille on opetettu terveellisiä elämäntapoja terveydenedistämiskoulutuksilla. Kaikki erilaiset projektit, kuten Romanilapsi päivähoitossa -käsikirja, sekä nyt tekeillä oleva sijais- ja adoptiolapsi päivähoitossa -käsikirja, pyrkivät lapsen itsetunnon kohottamiseen. Käsikirjat lisäävät myös henkilökunnan ja perheen tietoutta ja yhteistyötä, mikä lisää lapsen hyvinvointia. Ylöjärvellä on käytössä Nokian kaupungin kehittämä Kehu-menetelmä. Pie-nemmille lapsille tarkoitettu Hali-menetelmä on vielä kokeilussa. Vuosi 2008 Ylöjärvellä oli avoimen varhaiskasvatustoiminnan kehittämisvuosi. (Järvinen. Haastattelu. 2009.)

3.3.1 Kehu- ja Hali -arviointimenetelmät

Kehu ja Hali ovat Nokian kaupungin kehittämiä menetelmiä, joiden avulla voidaan kartoittaa viisivuotiaan ja kolmivuotiaan lapsen kehityksen eri osa-alueet tehokkaasti. Ylöjärvellä Kehua on käytetty jo useampi vuosi ja Tarja Järvinen kertoo, että se on toiminut heillä erityisen hyvin lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin kartoittajana. Jos lapsi on päiväkodissa, Kehun tekee ryhmän lastentarhanopettaja. Jos lapsi on joko kotihoidossa tai perhepäivähoidossa, Kehu tehdään viisivuotiaalle neuvolassa.

(Järvinen. Haastattelu. 2009; <http://www.nokiankaupunki.fi>.)

Kehun keskeiset tavoitteet ovat vanhemmuuden tukeminen, varhaisten kouluvalmiuksien arviointi, tuen tarpeen löytäminen ja päiväkodin yhteistyö vanhempien ja neuvolan kanssa. Kehun yksi keskeinen osa on, että se suoritetaan yleensä siellä, missä lapsi parhaiten tunnetaan. Silloin, kun lapsi on päiväkodis-

sa, hänet tunnetaan siellä paremmin kuin esimerkiksi neuvolassa. Keskeisiä tavoitteita Kehulla on myös syrjäytymisen ehkäisy sekä mahdollisten tukitoimien saaminen osaksi päivittäistä toimintaa. Näin ollen se on myös joustavaa asiakaspalvelua. (<http://www.nokiankaupunki.fi>.)

Tarja Järvinen sanoo, ettei ole järkevää vain havaita, jos asialle ei tehdä mitään. Koska Kehun keskeisiä tavoitteita ei ole vain havainnointi, vaan myös tukitoimien jalkauttaminen arkeen, on se erityisen toimiva menetelmä. Kehussa arvioidaan lasta erittäin kokonaisvaltaisesti. Arvioitavia asioita ovat päivittäistoiminnot, tunne- ja yhteistyötoiminnot, minäkäsitys, kielelliset toiminnot, moraalikäsitys, muisti ja tarkkaavaisuus sekä liikunta ja silmän-käden yhteistoiminta. Arviointi tehdään vanhempien kanssa yhteistyössä. Sekä vanhemmat että päiväkotit täyttävät lapsesta havainnointilomakkeen. Sen jälkeen lapsen kanssa suoritetaan tehtäviä ja tämän jälkeen vanhempien kanssa pidetään palaute- ja ohjauskeskustelu. Palaute- ja ohjauskeskustelussa käydään läpi mahdolliset tuen tarpeet ja vanhemmille annetaan tukea ja tietoa suunnitellessa heidän kanssaan yhdessä lapselle tukitoimia. Vanhemmat saavat myös ohjausta siihen, kuinka parhaiten voisivat tukea lastaan kotona, arjessa. (Järvinen. Haastattelu. 2009; <http://www.nokiankaupunki.fi>.)

Hali on kehitetty Kehun rinnalle samalla periaatteella. Hali on tarkoitettu kolmi- vuotiaille. Ajatuksena on löytää mahdolliset tuen tarpeet vielä aiemmin ja aloittaa tukitoimet. Ylöjärvellä Hali on tällä hetkellä kokeilussa päivähoidon koillisella ja pohjoisella alueella. Myös ensimmäiset Hali -koulutukset ovat tulossa Ylöjärvelle piakkoin. (Järvinen. Haastattelu. 2009; <http://www.nokiankaupunki.fi>.)

3.3.2 Avoin varhaiskasvatustoiminta

Ylöjärvellä avoin varhaiskasvatustoiminta, kuten päivähoitokin, on perusturvaosaston alaisena ja siten noudattaa myös perusturvaosaston strategiaohjelmaa. Vuonna 2008 Ylöjärvellä oli leikkitoiminnan kehittämisen vuosi. Leikkitoiminnalla tarkoitetaan avoimia varhaiskasvatuspalveluita, joiden avulla saadaan myös päivähoidon ulkopuolella olevat lapset varhaiskasvatukseen piiriin. Avoimen varhaiskasvatuksen tehtävänä on sekä tarjota virikkeellinen palvelu perheelle että haravoida perheitä, jotka ovat tuen tarpeessa. (Järvinen. Haastattelu.2009.)

Ylöjärven kaupungilla on yksi avointa varhaiskasvatusta tarjoava paikka ja yhteistyötä on alettu tekemään enenevässä määrin myös kolmannen sektorin kanssa. Kaupungin paikan, Vihriälän, kautta kulkee arviolta jopa 80 lasta ja heidän perhettään kuukausittain. Vihriälä tarjoaa perheille kerhopalveluja, lapsiparkkipalveluja sekä vanhempien ja lasten yhteistä toimintaa. (Järvinen. Haastattelu. 2009; Auramo. 2008.)

4 EHKÄISEVÄ LASTENSUOJELU PÄIVÄKODISSA

Lastensuojelulain mukaan vanhemmilla on ensisijainen vastuu lastensa hyvinvoinnista. Kuitenkin velvollisuus ulottuu myös lasten kanssa toimiviin viranomaisiin. Esimerkiksi päivähoiton henkilökunnan on Lastensuojelulain mukaan tuettava vanhempia kasvatustehtävässään ja ohjattava heidät mahdollisimman varhain lastensuojelun piiriin. Laki velvoittaa myös kunnan kaikkia viranomaisia seuraamaan ja edistämään lasten hyvinvointia, poistamaan mahdollisia kasvuolojen epäkohtia sekä ehkäisemään niiden syntyä. Palvelut on myös kehitettävä niin, että ne parhaalla mahdollisella tavalla tukevat vanhempia kasvatustyössään ja auttavat selvittämään lasten mahdollista tuen tarvetta. (Lastensuojelulaki.13.4.2007/417, 2 §, 7 - 8§.)

Ehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan sitä apua, tukea ja seurantaa, jota vanhemmat saavat esimerkiksi lastenneuvolassa tai päivähoitossa. Ajatuksena on vanhempien tukeminen ja lasten kasvuolojen ja tuen tarpeen selvittäminen silloinkin, kun lapsi ja perhe eivät kuulu lastensuojelun piiriin. Lastensuojelun piiriin kuulumisella tarkoitetaan lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, johon kuuluvat lastensuojeluviranomaisten toimenpiteet, kuten avohuollon tukitoimet sekä sijaishuolto. Ehkäisevän lastensuojelun on määrä turvata kaikkien lasten ja perheiden hyvinvointi ja ehkäistä mahdollisia ongelmia, ei vain niiden perheiden, joiden tukeminen on myös lastensuojeluviranomaisten tehtävänä. Lastensuojelulaissa lastensuojelun määritelmässä yhtenä kohtana on, että perhe saa tarvitsemansa tuen tarpeeksi aikaisin. (Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417, 3 - 4§.)

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisema Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista korostaa varhaiskasvatuksen toteuttamisen olevan asiakaslähtöistä. Varhaiskasvatuksen toiminnan kuuluu lähteä lapsen ja perheen tarpeista, ja vaikka linjauksissakin korostetaan vanhempien ensisijaista vastuuta lastensa hyvinvoinnista, korostetaan siinä myös koko yhteiskunnan tehtävää antaa vanhemmille tarvitsemansa tuen. Linjaukset tuovat esille sen, että kasvatuksessa vanhemmat ja varhaiskasvatushenkilökunta ovat kumppaneita ja hyvällä ja jatkuvalla vuorovaikutuksella voidaan edistää ja

tukea vanhemmuutta. Myös Laki lasten päivähoidosta velvoittaa ehkäisevän lastensuojelun toteuttamiseen päivähoidossa. (Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. 2002, 24, 17 – 18; Laki lasten päivähoidosta. 25.3.1983/304, 2a§.)

Suomalainen varhaiskasvatus perustuu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 13) mukaan arvoiltaan kansainvälisiin sopimuksiin lasten oikeuksista. Lapselle täytyy antaa ihmisarvo ja lapsella on oikeuksia. Se, että lapsella on oikeus turvattuun kasvuun ja kehitykseen sekä oikeus saada tarvitsemaansa erityistä tukea, velvoittaa päivähoidon henkilökuntaa tekemään ehkäisevää lastensuojelutyötä. Lastensuojelulaki (13.4.2007/417, 25§.) peräänkuuluttaa myös esimerkiksi päiväkotien työntekijöiden velvollisuutta ilmoittaa viipymättä kunnan lastensuojeluviranomaisille, jos lapsen turvallisuudessa on havaittu huolta. Yksi haastateltavista kommentoi kyseistä virkavelvollisuuttaan seuraavasti:

Vie asia eteenpäin, jos se on vietävä ja on itse tavallaan mukana siinä, ei hylkää perhettä, vaikka asia olisi ikävä ja vaikka vanhemmat suhtautuisivat ikävästi niin ei sittenkään pese käsiään. Sitten vaan täytyy miettiä uusia tapoja miten päästä eteenpäin. (H3)

Haastateltava korostaa oman ammattinsa tuomia velvollisuuksia sekä ammatillista työtettä perheen kanssa työskennellessä perheen suhtautumisesta huolimatta. Liisa Kiesiläinen kertoo kirjassaan, Vuorovaikutusvastuu – ammatilliset vuorovaikutustaidot kasvatusyhteisössä (2004, 39, 44–45), siitä, kuinka ihmisten kanssa työskentelevien on huolehdittava vuorovaikutuksen toimimisesta. Kiesiläinen painottaa, ettei työntekijä henkilökohtaisten syiden vuoksi voi katkaista vuorovaikutusta. Ammatti-ihmisen rooli vuorovaikutuksessa on tällöin vaativampi kuin asiakkaan, vaikka ihmisenä he ovatkin tasa-arvoisia. Yksi haastateltavistakin mainitsi sen, että oma ammatillisuus täytyy tiedostaa ja sitä kautta työstää esimerkiksi omia ennakkoluuloja, jotka mahdollisesti estävät avoimen vuorovaikutuksen.

Päivähoidossa työntekijöillä on suuri vastuu lasten ja perheiden fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tukemisesta. Koko Ylöjärven kaupungin

perusturvakeskuksen tavoitteena on syrjäytymisen ehkäisy. Ehkäisevän lastensuojelun toteuttaminen päivähoitossa tähtää kyseisen ilmiön ehkäisyyn. Ajatuksena on aloittaa ehkäisy jo varhain, ja olla apuna syrjäytymisen ehkäisemisessä sekä lapsen että koko perheen osalta. (Järvinen. Haastattelu. 2009.)

4.1 LAPSILÄHTÖINEN TYÖTAPA

Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista (2002, 15) antaa selkeän kehyksen siitä, kuinka lapsia on kohdeltava päivähoitossa yksilöllisesti ja annettava vaikuttaa asioihin kehitystään vastaavalla tavalla. Lapsilähtöinen työtapa korostaa samoja asioita. Lapsilähtöisyys, jota nimitetään yleisesti myös lapsikeskeisyydeksi, koostuu erilaisista ajatusrakennelmista ja pohjautuu eri tutkijoiden, kuten Rousseauin, pedagogiikkaan. Yhteistä näille rakennelmille sekä pedagogiikoille on, että niiden avulla pyritään ottamaan lapsi ja lapsen erityisluonne huomioon kasvatustilanteissa sekä turvaamaan kaikille lapsille erityinen asema ja kohtelu. (Hytönen. 2007, 8.)

Juhani Hytönen (2007) kertoo Rousseauin (1933) kuvaavan lapsikeskeisyyden arvopohjaa. Rousseauin mielestä lapsikeskeisyydessä olennaista on lapsen yksilöllisyyden korostaminen sekä lapsen itseohjautuvuus. Keskeinen periaate on tuoda lapsi kasvatustapahtuman keskipisteeksi. Myös Lefstein (2002) korostaa yksilöllisyyttä sekä lasta oman oppimisensa motivaattorina. Tällä tarkoitetaan sitä, että lapsen oppiminen lähtee lapsesta ja lapsen halusta oppia. (Hytönen. 2007, 14, 21 – 23).

Kasvatustavoitteiksi lapsikeskeisessä työtavassa Juhani Hytönen (1993) linjaa yksilöllisyyden huomioon ottamisen, itsensä toteuttamisen sekä yksilön edellytysten mahdollisen täydellisen kehittymisen. Hytönen kuitenkin korostaa sitä, ettei lapsilähtöinen työtapa anna lapselle oikeutta tehdä kaikkia päätöksiä, vaan ammattilaisella on vastuu siitä, että lapsi tulee kuulluksi. (Kauppinen & Riihelä (toim.). 1993, 25,27.)

Haastattelussa pyysin työntekijöitä kuvaamaan työtapaansa erilaisissa ehkäisevää lastensuojelua vaativissa tilanteissa. Kaikkien vastaukset korostivat sekä lapsen kunnioittamista että yksilöllisyyden huomioimista lapsen kanssa työskennellessä. Kaikki kokivat luottamussuhteen synnyn työntekijän ja lapsen välille olevan tärkeää, koska sen avulla lapsi tuntee olonsa turvalliseksi. Luottamus edesauttaa lapsen tuntemista, mikä on oleellista, jotta lasta voidaan havainnoida. Kaikki haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että lasta on kohdeltava kunnii-

oittavasti ja inhimillisesti. Tällä tavoin jokaisen lapsen tarpeet tulee huomioitua. Yksi haastateltavista luottamussuhteen syntyä ja tarkoitusta seuraavasti:

Lapseen täytyy tutustua kunnolla, jotta pystyy havainnoimaan, onko hän oma itsensä vai ei. Lapsen asioista täytyy olla kiinnostunut, mennä lapsen tasolle, tarkkailla hänen leikkejään ja mennä välillä leikkiin mukaan, jotta pikkuhiljaa luottamussuhde lapsen kanssa syntyy. H2

Kaikki haastateltavat toivat esille lapsen tasa-arvoisen kohtaamisen. He korostivat tilannetta, jossa lapsella saattaa olla jo paljon muiden viranomaisten lausuntoja saapuessaan uutena päiväkotiin. Tällaisessa tilanteessa kaksi kolmesta ei lue lapsen papereita ennen lapseen tutustumista. Yksi kolmesta kertoi lukevansa, mutta samalla muistutti siitä, että oma suhtautuminen on pidettävä tiedoista huolimatta avoimena.

Lapsilähtöistä työtappaa haastateltavat osoittivat muun muassa kertomalla toteuttavansa arjessa työtään olemalla lapselle läsnä ja saatavilla, olemalla hienovaraisia ja joustavia lasten ja tilanteiden kanssa sekä kuuntelemalla, huomioidella ja havainnoimalla lasta erilaisissa tilanteissa. Näin yksi haastateltavista kuvasi joustavuutta vaativaa tilannetta, joka oikein hoidettuna on sekä lapsen yksilöllistä huomiointia että hyvinvoinnin turvaamista:

Myös sellainen, että joskus huomaa, että lapset tulevat todella nälkäisinä päiväkotiin sen jälkeen, kun aamupala-aika on jo ohi. Niin joustot aikatauluissa on tärkeitä. Tämä nimenomaan tätä tämän lapsen kohdalla, että näkee, että vaikka aamiaisaika on jo ohi, niin antaa sitten kuitenkin aamiaista. Yksilöllistä soveltamista. H1

Sosiaalisten suhteiden merkitys, varsinkin vertaisryhmässä, tuli yhtenä asiana esille haastatteluissa. Kaikki kokivat sen tukemisen ja ohjauksen tärkeäksi lapsen kannalta. Yhden haastateltavan päiväkodissa on kehitelty tähän tarkoitukseen erilaisia pienryhmiä silloisen tarpeen mukaan. Tähän mennessä päiväkodissa on toiminut kielellinen, tunnetaito- ja vuorovaikutusleikkiryhmä sekä voi-

mauttavaa valokuvausta. Ryhmien tavoitteet tukevat lapsen itseohjautuvuutta ja korostavat lapsen asemaa:

Nämä vaikuttavat lapsen itsetuntoon. Voimauttavan valokuvauksen tarkoitus on saada sekä lapsi näkemään itsensä uusin silmin, että saada hänen perheensä ja lähiverkostonsa näkemään uusia puolia lapsestaan. H1

Kaikki vastaukset, jotka käsittelivät haastateltavien tapaa toimia lasten kanssa päivähoitossa tehdessään ehkäisevää lastensuojelutyötä, olivat lapsilähtöisiä. Tärkeänä lapsen kohtaamisessa haastateltavat pitivät tasa-arvoisuutta ja kunnioittamista. Lapsen sosiaalisten vertaissuhteiden vaalimista pidettiin myös tärkeänä. Haastateltavat korostivat erityisesti arjessa toimimista puhuessaan heidän tavastaan tehdä ehkäisevää lastensuojelutyötä lapsen kanssa. Arjessa luottamussuhteen luominen mahdollistaa lapsen turvallisuuden tunteen sekä työntekijöiden havainnoinnit lapsesta. Tähän päästään olemalla läsnä ja saatavilla sekä kuuntelemalla ja olemalla joustava arjen vaihtuvissa tilanteissa niin, että lapsen etu pidetään päällimmäisenä mielessä.

4.2 PERHEKESKEINEN TYÖTAPA

Anja Rantala kirjoittaa tutkimuksessaan, Perhekeskeisyys – puhetta vai todellisuutta (2002, 56), Puroilan (1997, 61) korostavan päivähoiton työntekijöiden kohtaavan työssään suuren kirjon eri tilanteissa olevia perheitä. Rantala myös nostaa esille Varhaiskasvatustyöryhmän muistion (1999, 51) sisällöstä sen, että päivähoiton tehtäväksi lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämisen rinnalle on noussut sekä vanhemmuuden että perheiden selviytymisen tukeminen. Nykypäivänä päivähoiton yksi tavoitteista onkin vanhempien ja päivähoitohenkilökunnan tasavertainen vuorovaikutus, jota yleisesti kutsutaan myös kasvatuskumppanuudeksi. Kumppanuudessa kunnioitetaan sekä vanhempien että työntekijöiden erilaista tietoutta lapsesta. Työntekijän tietous on koulutuksen ja kokemuksen tuomaa ikäspesifiä tietoutta kun taas vanhemmilla on lapsistaan yksilöspesifiä tietoutta, tietoa juuri heidän omasta lapsestaan. (Rantala. 1999, 37, 56 – 58). Näin yksi haastateltavista kuvasi omaa näkemystään perheen kanssa tehtävästä yhteistyöstä:

Sitten, kun kasvatuskumppanuus saadaan toimimaan ja ollaan tasavertaisia kumppanuudessa ja luotetaan siihen, että vaikka molemmilla on omat näkemykset, on kuitenkin päämäärä sama. Niin silloin se ennaltaehkäisee erilaisia lastensuojeluun liittyviä asioita, koska yhdessä tässä ollaan vastuussa. H2

Viime vuosina perheiden kanssa tehtävä työ on otettu osaksi peruspalveluita. Perheiden luonnollinen sosiaalinen tukiverkosto on kaventunut vuosien saatossa ja perheiden elämäntilanteet ovat monimutkaistuneet. Samalla perheiden tarve erityispalveluihin on kasvanut ja palveluiden tarjonta heikentynyt. Nyky-yhteiskunnallinen tilanne asettaa tilauksen perheiden kanssa tehtävälle työlle yhä useammalle eri taholle. (Uusimäki. 2005, 3-4.)

Haastatteluissa kyseinen ilmiö nousi myös esille. Näin yhden haastateltavan päiväkodissa asiaan oli reagoitu:

Eli meillä on tällaista palveluiden tuottamista perheille perustehtävän lisäksi. Eli niissä on ajatus siitä, että perheillä, joilla ei ole verkostoja Ylöjärvellä, niin meillä on järjestetty yö- ja iltahoitoa, että vanhemmat saavat omaa aikaa ja lapset saavat olla tutussa ympäristössä. Tämä on sellaista matalan kynnyksen palvelua ja olemme ottaneet tämän osaksi palveluista, kun olemme miettineet, mikä on meidän perheille palvelua, jota he tarvitsevat. H3

Perhekeskeisen työtavan perusajatus on, että paras keino kasvattaa lasta, on tukea perhettä. Lähtökohtana on kaikinpuolinen hyöty, jolloin luonnollinen lopputulos on lapsen edun mukainen hyvinvointi. Perhekeskeisessä työtavassa perhe nähdään oman tilanteensa ja arkensa asiantuntijana. Myös Rantala listaa perhekeskeisyyden edellyttävän Bairdin ja Petersonin (1997) mukaan monien eri seikkojen painottamista. Painotuksista ensimmäinen on juuri perheen asiantuntijuuden korostaminen. Baird ja Peterson myös kuvaavat, että perhekeskeiseen työotteeseen kuuluu se, että perhettä pidetään lapsen elämässä pysyvänä tekijänä ja muistetaan, että ammattilaiset ovat vain tilapäisiä vaikuttajia. (Mattus. 1994, 6; Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä, & Virolainen. 2007, 24; Rantala. 1999, 39). Pohtiessaan omaa tapaansa toteuttaa ehkäisevää lastensuojelua perheiden kanssa, haastateltavat korostivat perhekeskeisiä näkökulmia:

Vanhempia tietenkin kuunnellaan, he ovat omien lastensa asiantuntijoita ja tietävät sen, mikä toimii ja miten. H3

Myös se, että kun perhe kertoo omista asioistaan, niin työntekijän on muistettava asiat ja kysyttävä perheen asioista, oltava aidosti kiinnostunut, kuunnella. H1

Perhekeskeisessä työtavassa perhe nähdään kokonaisuutena, mutta kaikki perheenjäsenet yksilöinä kunnioittaen perheen ainutkertaisuutta ja erilaisuutta. Vaikka ongelmat olisivat samankaltaisia kuin muilla perheillä, on oivallettava, että jokainen kokee ja näkee ne yksilöllisesti omasta näkökulmastaan. Työntekijän ei kuulu kertoa perheelle, miltä heistä tuntuu. Rantala listaa kirjassaan McWilliamin, Toccin ja Harbin (1998b) tutkimuksessa löytämät viisi tekijää, jotka kertovat siitä, kuinka perhekeskeistä työtapaa toteutetaan: suuntautuminen perheeseen, positiivisuus, herkkyys, joustavuus sekä ystävällisyys. Perheeseen

suuntautumisella tarkoitetaan sitä, että ammattilaisella on halu auttaa koko perhettä ja ymmärtää tilanne ei vain lapsen, vaan koko perheen kannalta. Positiivisuudella tarkoitetaan uskoa vanhempiin sekä positiivista katsontakantaa tilanteeseen. Herkkyydellä tavoitellaan empatiaa ja kykyä nähdä tilanne toisen silmin. Palveluiden tarjoaminen perheen tilanteen mukaan luokitellaan joustavuudeksi. Ystävällisyyteen kytketään ihmisen kohtaaminen kunnioittavasti, kuunteleminen ja rohkaiseminen. (Mattus.1994, 12; Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen. 2007, 24, 27; Rantala, A. 1999, 40 – 41.)

Perhekeskeisen työtavan yksi tavoitteista on voimauttaa perhettä ja auttaa heitä löytämään asioita, jotka heidän mielestään toimivat tai jotka tarvitsevat vielä harjaantumista. Tarkoituksena on auttaa löytämään realistiset voimavarat ja oivalluksen omasta tilanteestaan. Voimaantumisella haetaan perheen oman hallinnan vahvistumista ja sitä, että perhe itse uskoo pääsevänsä tiettyihin päämääriin. Työntekijän kannalta se tarkoittaa sitä, että työntekijä uskoo vanhempien tietoon, taitoon ja kykyyn muuttua. (Mattus.1994. 12; Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä, & Virolainen. 2007, 24, 27; Rantala. 1999, 38.). Yksi haastateltavista kuvasi perheen voimauttamista näin:

Kasvatuskumppanuuden myötä on mahdollisuuksia esimerkiksi vaikuttaa vanhempien itsetuntoon vanhempina, lapsen itsetuntoon lapsena ja siihen, miten vanhemmat näkevät lapsensa. Jos alkaa tuntua siltä, että lapsen käyttäytymisessä olevat pulmat tai joku sairaus lapsella, joka vaatii paljon käyntejä jossakin, uuvuttavat vanhemmat, tai tuntuu, että vaikeus alkaa tulla niin isoksi, että vanhemmilla on ajoittain vaikeuksia huomata sitä kaikkea hyvää ja onnistumista. Avata vanhempien silmiä ja muistuttaa siitä kaikesta hyvästä, mitä siinä lapsessa on. H1

Kun perheiden kanssa tehtävää työtä toteutetaan päiväkodissa, kaiken keskiössä on lapsi ja lapsen tarpeet ja tukeminen. Lapsen kautta perhe saadaan tärkeäksi yhteistyökumppaniksi ja lasta auttamalla pyritään tukemaan koko perhettä. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä, & Virolainen. 2007, 40 – 41.)

Dialogisuus on perhekeskeisyyden avain. Dialogisuus ei ole sama asia kuin tavallinen keskustelu, dialogissa herätetään ja etsitään uusia näkökulmia kuuntelemalla ja kohtaamalla toinen ihmisenä. Dialogissa on pyrkimys yhteisen ymmärryksen rakentumiseen ja työntekijän taito edesauttaa vuorovaikutuksen kulua siihen suuntaan. Tärkeää on kulkea dialogin molempien osapuolien ehdoilla vastavuoroisesti yhdessä ajatellen. (Reijonen. 2005, 73; Mönkkönen. 2007, 86 – 87.). Eräs haastateltavista työntekijöistä koki avoimuuden tärkeäksi seuraavalla tavalla:

Alusta lähtien haluamme vastavuoroista ja avointa suhdetta vanhempien kanssa. Toivomme, että perheet tulisivat päivittäin juttelemaan ja vaihtamaan kuumia. H2

Dialogisen suhteen syntyminen edellyttää vähintään kahden persoonan kohtaamista toisensa ihmisinä. Freiren (2005) mukaan dialogia ei voi toteuttaa ilman luottamusta. Luottamus syntyy kohtaamisesta ja aitoudesta. (Reijonen. 2005, 78 – 79.). Haastatteluissa kaikki nostivat erityisen tärkeäksi asiaksi luottamuksen. Haastateltavien mukaan ilman luottamusta, ei synny suhdetta lapseen eikä perheeseen:

Kaiken perustana on luottamus. Luottamus syntyy perheen kanssa silloin, kun kaikki perheet kohdataan tasavertaisina. Onko pohjatietoa perheestä tai ei, tai jos ensikohtaamisella havaitaan perheessä jotain, niin joka tapauksessa meidän perheet ja lapset on meidän perheitä ja lapsia, eikä niin, että se perhe määrittyy sen kautta, että perhe on mielenterveysperhe tai tätä tai tuota. Sitä, että kohdataan samanmoisesti kuin kaikki muutkin. H1

Se lähtee ihan siitä suhteesta ennen kaikkea. Suhteen työntekijöiden ja perheen välillä täytyy olla toimiva, ja että luottamus on molemmin puolin. Jos luottamusta ei ole, perhe ei ota mitään vastaan. Työntekijän täytyy pistää suhteen aikaansaamiseksi itsensä peliin ja tietoisesti sitä suhdetta luoda päivittäin juttelemalla ja keskustelemalla. H3

Kuten haastateltavakin mainitsee, perhe ei ota vastaan asioita samalla tavalla, jos luottamus ei ole kunnossa. Silloin ei myöskään synny oikeutusta dialogiselle suhteella ja työntekijän puheet perheelle esimerkiksi huolesta lapsessa tai perheessä saatetaan kokea helpommin uhkana kuin tukena. (Mönkkönen. 2007, 88). Luottamuksen kautta työntekijä saa aikaan dialogisen vuorovaikutussuhteen perheen kanssa. Dialogisen suhteen saavuttaminen on avain perhekeskeisen työtavan toteuttamiselle. Dialogisella vuorovaikutuksella saadaan perhekeskeisen työtavan suurimpia haasteita madallettua ja luotua jokaiselle perheelle vastaanottavainen ja tasavertainen kohtelu.

Haastateltavat korostivat perheen kanssa tehtävässä työssä perhekeskeisen työtavan piirteitä. He korostivat luottamuksen syntyä avaimena onnistuneelle työlle. Luottamus saavutetaan heidän mukaansa vanhempien kunnioituksella sekä kuuntelulla ja tasavertaisella kohtaamisella. Myös joustavuus palveluissa sekä uusien palvelumuotojen kehittäminen perheen tilanteiden vaatimalle tasolle oli yksi tärkeä asia, joka edesauttaa perheiden tilannetta. Kaikki nämä työtavat korostavat perheen tärkeää roolia päivähoidossa ja perheiden voimaantumista. Dialogisuus oli haastateltavien mukaan tärkeä työtapa, jotta perheitä voitaisiin tukea parhaalla mahdollisella tavalla.

4.3 KUNNIOITTAVA VARHAINEN PUUTTUMINEN

Jos lapsesta tai perheestä herää päivähoidossa huoli, velvollisuus on ottaa asia puheeksi perheen kanssa ja miettiä tilanteeseen sopivia tukimuotoja. Tätä kutsutaan varhaiseksi puuttumiseksi. Varhaista puuttumista on myös lastensuojeluviranomaiselle ilmoittaminen sellaisesta huolesta, joka vaatii suurempaa tukea kuin päivähoito yksinään voi antaa. Kunnioittavassa varhaisessa puuttumisessa on ajatuksena ottaa perheen kanssa puheeksi työntekijän oma huoli perheen ongelmien sijasta. Eriksson ja Arnkil (2009, 20-21) painottavat huolen olevan subjektiivista. Heidän mielestään työntekijän omasta huolesta puhuminen yleisen ongelman sijaan palvelisi tilannetta paremmin. Se, millainen tuntuma juuri tietylle työntekijälle oman ammattitaitonsa ja yksilöllisen työkokemuksensa perusteella syntyy perheen tilanteesta, on tärkeää. Silloin huolta voidaan käsitellä perheen kanssa puheeksi otossa työntekijän kautta. Haastateltavat kuvasivat toimintaansa huolen herättyä ja se muistutti paljon kunnioittavaa varhaista puuttumista. (Eriksson & Arnkil. 2009, 7.). He kertoivat käyttävänsä omaa huoltaan välineenä ja havainneensa sen hyväksi:

Pääasia on, että jos huoli herää, asia on hoidettava ja se on hoidettava perheen kanssa. Joskus voi kysyä neuvoa muilta ammattilaisilta, mutta joka tapauksessa se on meidän tehtävä hoitaa puheeksi otto. Kaikki työssä ei ole aina mukavaa, ja silti työ on hoidettava ja hoidettava se niin, että perheelle välittyisi se, että te olette meille tärkeitä ja me välitämme, ja siksi puhumme nyt. H1

Meillä on sellainen toimintatapa, että se, kenelle huoli herää, tiedottaa tietenkin kaikkia muita siitä, mutta hoitaa asiaa siitä eteenpäin. H2

Päivähoidossa huoli saattaa herätä monesta eri syystä. Syitä ovat esimerkiksi lapsen kehitysviivästymä, lapsen vaikeudet vuorovaikutuksessa tai perheen jaksamiseen liittyvät kysymykset. Syyt eivät aina ole lääketieteelliset, ne voivat olla sosiaaliset tai pedagogiset. Erityisen tärkeää joka tapauksessa on tunnistaa tuen tarve ja erottaa se normaaliin kasvuun kuuluvista vaiheista. Tämän jälkeen asiaan puuttumisen ja tukemisen oikea ajoitus sekä muoto ottavat suuren roolin. Kunnioittavaan varhaiseen puuttumiseen kuuluu oleellisesti leimaamatto-

muus, avoimuus sekä tukeminen. Varhainen puuttuminen sekä varhainen tukeminen kulkevat yhdessä. Kansainvälinen vastike on *Early Intervention*, joka pitää sisällään sekä huolen havaitsemisen, puuttumisen että tuen. (Heinämäki. 2008, 8, 10 - 11,13; Eriksson & Arnkil. 2009, 7.)

Eriksson ja Arnkil ovat määritelleet huolen neljään eri vyöhykkeeseen. Ensimmäisessä vyöhykkeessä huolta ei ole, toisessa vyöhykkeessä työntekijällä on joko pieni huoli tai jo toistuva huoli. Huolen harmaaksi vyöhykkeeksi kutsutaan seuraavaa vyöhykettä, jossa työntekijän huoli kasvaa ja luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee tai huoli tuntuu jo isolta, ja omat voimavarat heikkenevät. Viimeinen vyöhyke on nimeltään suuri huoli. Siinä huolta on joko paljon ja jatkuvasti ja lapsi on jo vaarassa tai huoli on erittäin suuri ja lapsi on välittömässä vaarassa. Vyöhykkeistö on koottu selkeyttämään työntekijän omia mietteitä ja konkretisoimaan mahdollisen moniammatillisen avun pyytämisen. Haastattelut kertovat huolen vyöhykkeistön olevan heille tuttu ja käyttävän sitä työssään. (Eriksson & Arnkil. 2009, 25.)

Puheeksi otton ennakointi on Erikssonin ja Arnkillin mukaan puheeksi otton menetelmän ydin. Puheeksi otton ennakointi tarkoittaa sitä, että työntekijä miettii mielessään mahdollisia tulevia seurauksia keskustellessaan asiasta vanhempien kanssa. Myös yksi haastateltava nosti tämän asian erityisen tärkeäksi:

Vanhempien reaktiosta ei ikinä tiedä, vanhempi voi alkaa itkemään, karjumaan, olla välinpitämätön. Siinä meidän tehtävänä on pysyä ammatillisena ja rauhallisena. Ja silloin, kun asiansa on sanallistanut jo etukäteen, se onnistuu paremmin. Ei saa provosoitua siitä, että toinen saattaa olla tunteiden vallassa. H1

Tietoisesti ennakoiva työote jäsentää ja selkeyttää työntekijän toimintaa silloin, kun huoli otetaan puheeksi. Eriksson ja Arnkil muistuttavat siitä, että ennakointia tapahtuu paljon päivittäisessä työssä, mutta tietoinen ennakointi ja ennakoinnin hyväksikäyttäminen toiminnassa on työotteen avain. (Eriksson & Arnkil. 2009, 27.)

Eriksson ja Arnkil (2008, 37) painottavat myös dialogisuutta puheeksi otossa vastakohtana tavalliselle keskustelulle, jossa molemmilla osapuolilla on omat näkemyksensä, joita puolustetaan. Kaikki haastateltavat kertoivat, että huolen herättyä puheeksi otto vanhempien kanssa tapahtuu pikimmiten. Yksi haastateltava antoi paljon käytännön vinkkejä arkeen, jotka tukevat dialogista puheeksi ottamista:

Puheeksi otto kannattaa tehdä alkuviikosta, koska jos perheelle jää sellainen olo, että mitä nyt oikein puhuttiin, niin on monta päivää aikaa, kun tavataan ja voidaan palata siihen uudelleen. Kun asiaa ottaa puheeksi, on varattavat aikaa puhumiselle, että oikeasti on aikaa keskustella, koska puheeksi otosta voi kehkeytyä jotain sellaista, jota ei osannut ajatellakaan. Aikaa on myös varattava reilusti, että voi oikeasti keskustella perheen kanssa. Myös paikan on oltava rauhallinen. Meillä on myös olemassa kupongit Kun huoli herää –käsikirjassa, jotka antavat vinkkejä, miten asia otetaan puheeksi, koska on olemassa niin monta tapaa sanoa asiat. H1

Muutkin haastateltavat osoittivat joustavuutta ja kunnioitusta kertoessaan omasta tavastaan ottaa asioita puheeksi. Lapsen ja perheen parhaaksi toimiminen välittyi selvästi kaikkien vastuksista. Myös ammatillinen vastuu näkyi varsinkin seuraavassa vastauksessa:

Vie asia eteenpäin, jos se on vietävä. Ja on itse tavallaan mukana siinä, eikä hylkää perhettä, vaikka asia on ikävä ja vaikka vanhemmat suhtautuvat ikävästi, niin ei sittenkään pese käsiään. Sitten vaan täytyy miettiä uusia tapoja miten päästä eteenpäin. H3

Kunnioittavassa puheeksi otossa yhdistyy ammatillisen vastuun lisäksi aito halu tukea perhettä ja auttaa heitä voimaan paremmin. Haastatteluun vastanneiden työntekijöiden kertomasta tavasta toteuttaa työtään huokui todellinen välittäminen ja tasa-arvoinen kohtaaminen perheiden erilaisissa tilanteissa. Työntekijät puhuivat paljon siitä, miten asiat otetaan puheeksi. He korostivat huolen subjektiivisuutta, että huoli otetaan puheeksi omana huolena, ei absoluuttisena totuutena. Puheeksi otton tavasta korostettiin erityisesti dialogisuutta, kuuntelua sekä

kunnioitusta perhettä kohtaan. Haastateltavat mainitsivat myös, että puheeksi ottoa kannattaa harjoitella ensin ja miettiä perheen reagoititapoja, koska ammattilaisen on pysyttävä ammattilaisena, oli reagointi perheeltä mikä hyvänsä. Kaiken kaikkiaan ajatus perheen auttamisesta, ei tuomitsemisesta, oli tärkeä ajatus, jota kaikki työntekijät painottivat.

4.3.1 Moniammatillinen yhteistyö

Moniammatillisella yhteistyöllä tarkoitetaan yleisesti joko sisäistä tai ulkoista moniammatillisuutta. Tässä tapauksessa joko päiväkodin henkilökunnan sisäistä, eri koulutusten ja osaamisalueiden tuoman tiedon hyväksikäyttämistä, tai ulkoista eli verkostoyhteistyötä muiden lapsen ja perheen kanssa toimivien työntekijöiden kanssa tapahtuvaa yhteistyötä (Karila & Nummenmaa. 2001, 41 – 42). Työssäni olen nostanut tarkasteltavaksi ulkoisen moniammatillisuuden Ylöjärvellä, ja sen kuinka haastateltavat työntekijät sen ovat kokeneet ja mitä hyötyä tai haittaa se on heille tuonut.

Ulkoisella moniammatillisuudella tarkoitetaan eri ammattiryhmiin kuuluvien asiantuntijoiden yhteistyötä ja yhdessä työskentelyä esimerkiksi erilaisissa työryhmissä. Tämän tarkoituksena on saavuttaa jotain, johon ihminen yksinään ei pysty. (Karila & Nummenmaa. 2001, 75). Yksi haastateltavista kuuluu Ylöjärvellä moniammatilliseen työryhmään, joka on päivähoiton ja sosiaalitoimen välinen. Ryhmä kokoontuu noin kerran kahdessa kuukaudessa ja siellä käydään läpi perheiden luvalla asiakasperheiden tilanteita. Se antaa myös hyvän tilaisuuden konsultaatioon. Konsultaatiolla tässä tarkoitetaan, että päivähoiton henkilökunta saattaa konsultoida nimettömän lapsen ja perheen asioissa ja saada esimerkiksi sosiaalityöntekijältä neuvoja ja apuja tilanteen hoitamiseen. Moniammatilliseen työryhmään kuuluva haastateltava kertoi kokevansa, että jos lapsen tai perheen arkeen kuuluu muitakin ammattilaisia, niin mahdollisissa palaverissa paikalle pyydetään myös päivähoiton henkilöstöä. Haastateltava korostaa päivähoiton laajaa tietoutta lapsen ja perheen asioista seuraavalla tavalla:

Meidän mielestä meillä on kuitenkin sellaista arkielämän asiantuntijuutta, joka on tärkeää asioiden eteenpäin viemisessä, joka tulee joskus yllätyksenä sellaisille asiantuntijoille, jotka hoitavat jotain kapeaa asiantuntijasektoria. Me olemme tuoneet pontevasti oman tietämyksemme ja näkemyksemme sekä havainnotme näkyville. Havainnot olemme myös kirjanneet tarkasti. Olemme saaneet tällä tavalla sijan joissakin keskusteluissa ja tulleet varteenotettavasti noteerautuksi yhtenä tärkeänä toimijana, koska meillä on paljon sellaista tietoa, että kuinka arjessa oikeasti sujuu. H1

Kaksi muuta haastateltavaa toivoivat verkostoyhteistyötä varsinkin sosiaalitoimen mutta myös perhekeskuksen kanssa nykyistä enemmän. He kertovat yhteistyön ajoittain toimivan, mutta suurimmaksi epäkohdaksi he listaavat tiedonjakamisen puutteellisuuden. Molemmat korostavat sitä, kuinka tärkeää päivähoidonkin olisi tietää perhettä koskevista isoista muutoksista:

Toivoisimme enemmän. Varsinkin sosiaalitoimen kanssa yhteistyö on kuihtunut aivan täysin. Vaikka se olisi erittäin tärkeää, koska olemme samassa veneessä ja olisi hyvä tietää, missä erityisperheiden kanssa mennään. H2

Me toivoisimme enemmän ja syvempää yhteistyötä sosiaalitoimeen ja perheyöntekijöihin, mutta se ikävä realiteetti on, että he ovat niin ylityöllistettyjä ja kiireisiä, että en usko, että kysymys on arvostuksen puutteesta. Näistä asioista on keskusteltu. Jos meidän asiakkaalla on asiakkuus myös sinne päin, me koemme jäävämmä aika tavalla sivuun lähinnä sellaisissa tilanteissa, kun me teemme ilmoituksen ja sosiaalitoimi astuu kuvaan mukaan, me emme saakaan sieltäpäin tietoa, miten asia on edennyt, vaikka saattaa tulla esimerkiksi huostaanottoa ja muuta isoa asiaa. Olisi äärimmäisen tärkeää pitää päiväkodin henkilökunta mukana ja tietoisena. Usein lapsi jatkaa samassa päiväkodissa, meidän pitäisi olla aika tiiviisti yhteistyössä. H3

Haastateltavat näkevät kuitenkin verkostotyön sosiaalitoimen kanssa tärkeänä ja pohtivat sen mahdollista puutteellisuutta sekä yksilön että yhteiskunnan tasolla. Yksi haastateltava mainitsee myös, että asiaa on kaupungin puolesta yritetty

parantaa, mutta kertoo, että hänen kokemuksensa mukaan erilaiset yhteistyöhankkeet eivät ole toteutuneet käytännössä.

Kiertävä erityislastentarhanopettaja on osa päivähoiton moniammatillista verkostoa ja se sai haastateltavalta kiitosta. Kiertävän erityislastentarhanopettajan kerrotaan antavan uusia näkökulmia, konsultoivan, olevan mukana palavereissa ja muutenkin arjessa tukena.

Onnistuneen moniammatillisen yhteistyön mahdollisuudet ovat monipuoliset, parhaimmillaan se kehittää työntekijää ja auttaa perheen tilannetta. (Karila, K. & Nummenmaa, A. R. 2001, 79). Myös haastateltavat kokevat, että hyvällä moniammatillisella yhteistyöllä olisi erittäin hyvät vaikutukset lapsen ja perheen kannalta. Myös työntekijän kannalta verkostotyö auttaisi jaksamaan ja toisi sellaisen tunteen, ettei kohtaa vaikeita tilanteita yksin. Ensimmäisessä lainauksessa työntekijä kertoo, mitä hyötyä hän on moniammatillisesta yhteistyöstä saanut ja toisessa lainauksessa kerrotaan siitä, mitä hyötyä yhteistyön toimimisesta olisi, jos näin tapahtuisi:

Moniammatillinen yhteistyö vahvistaa uskoa siihen, että on mahdollisuus vaikuttaa asioihin, helpottaa pulmien ratkaisussa silloin, kun päiväkodin vastuulle on tullut sellaisia asioita, että tuntuu, että niistä on vaikea selviytyä. Silloin huomaa sen, kuinka tärkeää se on, silloin kun se toimii. Että voi jakaa asioita ja vastuuta. On turvallinen olo. Ja voi uskoa muutoksen mahdollisuuteen lapsen ja perheen tilanteessa kohti parempaa. H1

Asiaa voi katsoa myös siltä kantilta, että vaikka tiedostan heidän ylityöllisyytensä, niin mikä arvokas juttu heiltä jää käyttämättä hyödyksi, kun me emme tee enempää yhteistyötä. Me tapamme vanhemmat joka päivä, lapsi joka päivä, meillä on ehdottomasti paras tieto lapsen tilanteesta, lapsen käyttäytymisestä. H3

Moniammatillinen yhteistyö nousi haastatteluissa ainoaksi mielipiteitä täysin jakavaksi osaksi. Yhdellä haastateltavalla yhteistyö toimi eri verkostojen, kuten sosiaalitoimen ja perhekeskuksen kanssa, mutta kaksi haastateltavista ilmaisi-

vat tyytymättömyytensä siihen. Kaikki kuitenkin kokivat periaatteellisella tasolla moniammatillisuuden avaavan uusia näkökulmia asiakkaiden tilanteeseen ja tuovat työntekijälle helpotusta oman työnsä tekemisessä. Haastatteluissa mainittiin myös se, että kaupunki on jo tiedostanut tilanteen ja yrittänyt parantaa yhteistyötä eri lasten ja perheiden kanssa työskentelevien organisaatioiden välillä, mutta osa ei ollut huomannut käytännössä hankkeiden hyödyllisyyttä.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Ylöjärven kaupunki ohjaa ehkäisevän lastensuojelutyön toteuttamiseen päiväkodeissa erittäin kokonaisvaltaisesti. Ehkäisevä työ on otettu huomioon kaikissa ikäluokissa, myös lasten ja perheiden kanssa toteutettavassa työssä. Ylöjärven perusturvakeskuksen perusajatuksena on syrjäytymisen ehkäisy. Mottona heillä on, koskien päivähoitoa, että jokainen lapsi otetaan vastaan lapsena ja jokainen perhe perheenä, ei huolena. Sekä Ylöjärven kaupungin laatimassa Hyvinvointisuunnitelmassa että Perusturvakeskuksen strategiaohjelmassa annetaan velvoitteita päivähoidolle lisätä lasten hyvinvointia, kouluttaa päivähoidon henkilökuntaa kohtaamaan erilaisia perheitä, priorisoida ehkäisevä työ ja syrjäytymisen ehkäisy sekä kehittää moniammatillista verkostoyhteistyötä eteenpäin eri viranomaisten, kuten sosiaalitoimen, kanssa. Kaupungin työntekijöistä koostuvat erilaiset moniammatilliset työryhmät ovat kehittäneet useita käsikirjoja, jotka toimivat ohjenuorana päivähoidon henkilökunnalle, kun kohdataan esimerkiksi lastensuojeluun liittyviä ilmiöitä. Henkilökuntaa koulutetaan paljon ja osa koulutuksista koskee käsikirjojen käyttöä. Myös kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma korostaa lapsen hyvinvoinnin takaamista ja tuen tarpeen antamista tarvittaessa.

Haastateltavien antamat vastaukset siitä, millaisia työtapoja ja osaamista he itse käyttävät tehdessään ehkäisevää lastensuojelutyötä, olen jaotellut kolmeen eri osaan: lapsikeskeinen työtapo, perhekeskeinen työtapo sekä kunnioittava varhainen puuttuminen. Riippumatta siitä, kertoivatko haastateltavat tekevänsä työtä lapsen tai perheen kanssa erilaisissa tilanteissa, työtavat ja osaamisalueet olivat lähellä toisiaan. Haastateltavien kuvaukset omasta tavasta tehdä työtään osuivat hyvin lähelle teoriakehyksiä.

Suurimman painotuksen sai luottamussuhteen synty työntekijän ja lapsen sekä työntekijän ja perheen välillä. Tätä pidettiin yleisesti erittäin tärkeänä tekijänä, joka määritteli haastateltavien mukaan paljolti vallitsevaa vuorovaikutussuhdetta. Kuitenkin vastuu luottamussuhteen syntymisestä annettiin työntekijälle. Työntekijät kykenivät osoittamaan olevansa vuorovaikutusosaamisen ammattilaisia kertomalla, mitä osaamista heidän kokemuksensa perusteella tarvitaan, jotta

luottamussuhde saadaan syntyään. Vuorovaikutusosaamisella tarkoitetaan laajaa osaamisenaluetta, joka käsittää kaikki kommunikoinnin ja suhteiden luomisen taidot (Mönkkönen. 2007, 28).

Luottamussuhteen syntymistä edesauttaa haastateltavien mukaan aitous, tasavertainen kohtaaminen sekä lapsen että lapsen perheen kanssa, kunnioittava suhtautuminen perheen asioihin ja todellinen halu auttaa perhettä voimaan hyvin. Myös dialogisuus nousi useassa kohdassa esille. Dialogisuudelle tutut toisen kohtaaminen ihmisenä, kuuntelu ja ymmärrys sekä vastuu siitä, että vastapuolelle jää kuulluksi tulemisen tunne nousivat haastatteluissa esiin. Kaiken kaikkiaan päällimmäisenä kaikkien työntekijöiden kertomasta esille tuli, että työntekijän on oikeasti haluttava perheelle parasta ja oltava aidosti kiinnostunut, koska vain sillä tavalla perheelle syntyy tunne todellisesta välittämisestä.

Ammatillisuuden korostaminen, oman ammatillisuuden tietoinen tarkastelu sekä palveluiden kehittäminen vaihtuvien tilanteiden mukaan antoivat työhöni konkreettisia esimerkkejä siitä, kuinka Ylöjärven kaupungissa saatetaan ehkäisevää lastensuojelua parhaimmillaan toteuttaa. Tutkimuksen mukaan Ylöjärven kaupunki antaa mahdollisuuden työntekijöille kehittää työnkuvaansa vastaamaan asiakkaiden, lasten ja perheiden, sen hetkisiä tarpeita. Tästä esimerkkinä nousi yhdessä päiväkodissa järjestettävät pienryhmät lapsille käsitellen teemoja, jotka ovat nousseet lasten tarpeista ja toisessa päiväkodissa muokatut hoitoajat palvelun perheiden jaksamista sosiaalisen verkoston ollessa vähäinen.

Ylöjärven kaupunki on osoittautunut työn johdosta kaupungiksi, jossa ehkäisevän lastensuojelun toteuttamiselle päivähoidossa annetaan arvoa ja siihen on paneuduttu. Kaupunki kehittää jatkuvasti uusia toimintamalleja ja työryhmiä ja tiedostaa ehkäisevän työn merkityksen. Ainoa epäkohta, joka nousi haastatteluista, oli moniammatillisen verkostotyön heikkous, eteenkin päivähoidon ja sosiaalitoimen välillä. Se on kaupungin johtajistossa jo noteerattu, koska päivähoidon ja lastensuojelun perhetyöntekijöiden sekä perheneuvolan välisen yhteistyön kehittäminen oli listattu Ylöjärven kaupungin Hyvinvointisuunnitelmassa vuoden 2009 päivähoidon kehittämissuunnitelmaan. (Hyvinvointisuunnitelma 2009, 11.)

Ehkäisevän työn rooli on nousevassa asemassa kaikessa ihmisten kanssa tehtävässä työssä. Painotus on siinä, mitä voidaan tehdä, että jotain ei tapahdu, kun ennen se on ollut siinä, mitä voidaan tehdä, kun jotain on tapahtunut. Ehkäisevän työn arvostus lähtee kuitenkin ensinnäkin yhteiskunnallisten arvojen muutoksesta. Taloudellisesti on ollut vaikea todistaa, kuinka kannattavaa ehkäisevä työ on, on mahdotonta ennustaa, mitä olisi voinut tapahtua, jos työ ei olisi tavoittanut ihmistä tarpeeksi ajoissa. Kuitenkin yhteiskuntamme on menossa siihen suuntaan, että ehkäisevälle työlle on löytynyt arvostusta. Kuntatasolla on erittäin tärkeää, että kunta ottaa selkeän painotuksen asiaan suunnitelmissaan, jotta työ näkyisi myös käytännössä. Aina löytyy uranuurtajia, jotka toteuttavat omia arvojaan tukevaa työtä, vaikka kuntatasolla asialle ei asetettaisikaan niin suurta painoarvoa, mutta laajempaa hyötyä saadaan, kun sekä yhteiskunta että kunta ovat mukana asian edistämässä. Ylöjärven kunnassa syrjäytymisen ehkäisylle on annettu sija kaikissa perusturvakeskuksen suunnitelmissa. Tutkimukseni mukaan se on kannattanut, työtä tehdään hyvin ainakin päiväkodeissa. Kun kunta on ottanut ehkäisevän työn asiakseen, se varmasti näkyy myös rekrytoinnissa ja linjauksissa. Töihin haetaan työntekijöitä, joille ehkäisevä työote on tärkeä ja töissä olevia koulutetaan ehkäisevän lastensuojelun arvostukseen ja laajennetaan jo olemassa olevaa osaamista.

Työntekijätasolla ehkäisevä lastensuojelu lähtee ennen kaikkea oivalluksesta. Työntekijälle voidaan antaa malli toteuttaa työtään, mutta jos työntekijä ei osaa perustella itselleen miksi hän työtä tekee, jää toteuttaminen helposti vaillinaiseksi. Haastateltavistani työntekijöistä näkyi, että he ovat tietoisia työstään ja pitävät sitä tärkeänä osana päivähoitoa. Vielä on pitkä matka siihen, että valtakunnallisesti annettaisiin enemmän arvoa ehkäisevälle työlle päivähoitossa ja se nostettaisiin varhaiskasvatuksen rinnalle yhdeksi päivähoidon perustehtäväksi, mutta joissakin paikoissa sitä toteutetaan. Kysyin yhdeltä haastateltavalta, miten hän löytää aikaa perheille ja syvällisempään kanssakäymiseen heidän kanssaan. Haastateltava katsoi hieman ihmetellen ja vastasi, että tietenkin löytää, löytäähän hän aikaa kaikelle muullekin, mitä työssä on tehtävä. Tämä on mielestäni hyvä esimerkki oivalluksesta. Kun ehkäisevä lastensuojelutyö on otettu luonnolliseksi osaksi päiväkotityötä, sille löytyy aikaa, ihan niin kuin kaikelle muullekin.

6 TUTKIMUKSEN ARVIOINTI

Tämän opinnäytetyön toteuttaminen on ollut tärkeä ja haastava prosessi. Aihe kiinnostaa minua erittäin paljon ja se on auttanut viemään työtä eteenpäin. Työn tekeminen on avannut uusia näkökulmia itselleni koskien sekä päiväkotityötä että lastensuojelutyötä ja tuonut näitä kahta maailmaa lähemmäksi toisiaan. Työ on ollut suurena osana ammatillista kasvuani ja on opettanut itsenäiseen työskentelyyn, tiedonhankintaan, kärsivällisyyteen sekä uudelleen oppimiseen. Työ on ollut erittäin tärkeä polku kohti työelämää.

Työn luotettavuus on yksi opinnäytetyön tärkeä määrittävä tekijä. Työssä olen vastannut asettamiini tutkimuskysymyksiin, mutta työn aihe rajaa luotettavuutta. Ehkäisevää lastensuojelua Ylöjärven päiväkodeissa määrittää yhteiskunnallisen kehyksen lisäksi sekä kuntatason että yksilö- eli työntekijätason kehykset. Jos jotain näistä kehyksistä muutettaisiin, tutkimustulokset eivät olisi enää luotettavia. Työn tulokset toimivat omassa ympäristössään, mutta eivät määritä valtakunnallisesti ehkäisevää lastensuojelutyötä päivähoidossa. Aiheeni osoittautui hankalaksi, koska on mahdotonta tuoda esille tapaa toteuttaa sellaista työtä, jossa ihmissuhteet näyttelevät niin suurta roolia. Kaarina Mönkkönen korostaa kirjassaan, vuorovaikutusosaamisen vaikeudeksi vaihtuvat tilanteet, vaihtuvat ihmiset ja sen, ettei koskaan voi olla varma, toimiiko jokin ennalta mietitty metodi tilanteessa (Mönkkönen. 2007, 28-29). Hyvän tiedonhankinnan, monipuolisen kirjallisuuden ja Ylöjärven kaupungin toimintamallien kokonaisvaltaisen tarkastelun myötä uskon kuitenkin työni saavuttavan riittävän luotettavuuden, varsinkin kun sitä tarkastellaan omassa toimintaympäristöstään.

Itsen olen tyytyväinen opinnäytetyöhöni, vaikka matkan varrella huomasinkin, että uhkana oli haastateltavieni määrällinen vähäisyys. Onneksi haastateltavat vastasivat suhteellisen yhdenmukaisesti, joten aineistoa kertyi ja sitä pystyi loogisesti analysoimaan. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta kuitenkin, olisi ollut parempi, jos haastateltavia olisi ollut esimerkiksi viisi kolmen sijaan. Opinnäytetyötäni olisi voinut laajentaa ja jatkaa moneen eri suuntaan. Haastateltavien hiljaista tietoa olisi voitu käyttää paremmin hyväksi. Haastattelun lisäksi, työnteki-

jöiden osaamista olisi voitu tutkia myös tarkkailun avulla, jolloin olisi nähty myös käytännössä erilaisia tilanteita. Haastattelun ja tarkkailun avulla olisi voitu tehdä työ, joka mallittaa kyseisten työntekijöiden hiljaista tietoa, luo siis mallin tiettyyn tilanteeseen, kuten huolen puheeksi ottoon. Mielenkiintoista olisi myös jatkaa tutkimusta ja tehdä esimerkiksi käytännönläheinen hanke Ylöjärven kaupungille siitä, kuinka päivähoiton ja sosiaalitoimen verkostoyhteistyön saisi toimimaan myös arjen tasolla.

Uskon, että työni saattaa avata uusia näkökulmia ja mietteitä alan opiskelijoille ja ammattilaisille. Ainakin toivon, että työn lukeminen käynnistää prosessin, jossa työntekijä miettii omaa ammatillisuuttaan ja omia työtapojaan sekä osaamistaan ja ehkä lähtee itse kehittämään ehkäisevää lastensuojelutyötä päivähoitossa eteenpäin. Ehkäisevä lastensuojelu päivähoitossa on hyvä tehdä tietoiseksi ja näkyväksi asiaksi. Uskon, että työ on kiinnostava myös Ylöjärven kaupungille, koska se toimii ikään kuin pienimuotoisena kartoituksena kaupungin tämän hetkisestä tilanteesta ehkäisevän työn kentällä päivähoitossa.

Lähteet:

Auramo, Anne. 2008. Leikkitoiminnan kehittäminen Ylöjärven kaupungissa. Salon seudun aikuisopisto. Kehittämishanke.

Eriksson, E. & Arnkil, T. E. 2009. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Heinämäki, L. 2008. Varhaista tukea lapselle – työvälineenä kehittämisvalikko. Helsinki: Erikoispaino Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1995. Teemahaastattelu. Helsinki: Hakapaino.

Hytönen, J. 2007. Lapsikeskeisen kasvatuksen ydinkysymyksiä. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita Prima.

Järvinen, T. päivähoiton aluejohtaja. 2009. Haastattelu 27.3.2009. Haastattelija Virta, S.

Karila, K. & Nummenmaa A. R. 2001. Matkalla moniammatillisuuteen. Kuvauskohteena päiväkotit. Helsinki: WSOY.

Kauppinen, R. & Riihelä, M. (toim.). 1993. Lumiukko aurinkokylvyssä. Näkökulmia varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kiesiläinen, L. 2004. Vuorovaikutusvastuu. Ammatilliset vuorovaikutustaidot kasvatusyhteisössä. Tallinna: Kirjapaino Pakett.

Kun huoli herää. Päivähoito ja lastensuojelu perheen tukena. 2006. Ylöjärvi.

Kuntoutuskompassi. Varhaiskasvatuspalvelut Ylöjärvellä. 2007. Ylöjärvi.

Laki lasten päivähoidosta 25.3.1983/304

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

Mattus, M-R. 1994. Haastatteluopas perhekeskeiseen työhön HMI. Helsinki: Sairaanhoidtajien Koulutussäätiö.

Mönkkönen, K. 2007. Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita Prima.

Nokian kaupunki. 2009. HALI. Luettu 25.6.2009. <http://www.nokiankaupunki.fi>.

Nokian kaupunki. 2009. KEHU. Luettu 25.6.2009. <http://www.nokiankaupunki.fi>.

Pihlaja, P. & Viitala, R. 2004. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY.

Rantala, A. 2002. Perhekeskeisyys – puhetta vai todellisuutta?. Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Reijonen, M. (toim.). 2005. Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Toivonen, V-M. & Asikainen, R. 2004. Yrityksen hiljainen osaaminen. Kehittämisen uusi taso. Helsinki: Yliopistopaino.

Toom, A., Onnismaa, J. & Kajanto, A. (toim.). 2008. Hiljainen tieto. Tietämistä, toimimista, taitavuutta. Gumeruksen kirjapaino Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Uusimäki, M. 2005. Perhetyötäkö kaikki? Oulu: Oulun kaupungin painatuskeskus.

Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. 2002. Helsinki: Edita Prima Oy.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Ylöjärven kaupungin perusturvakeskuksen hyvinvointisuunnitelma. 2009. Ylöjärvi.

Ylöjärven kaupungin perusturvakeskuksen strategiaohjelma 2006-2016. 2008. Ylöjärvi.

Ylöjärven kaupungin päivähoiton varhaiskasvatussuunnitelma. V.V.V. – Vahvat Versot Vekaralla, varhaiskasvatus ylöjärveläisittäin. 2005. Ylöjärvi.

